

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО ЗНАЧУЩИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ СЕСТРИНСЬКОЇ СПРАВИ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ХВОРОБИ ЦИВІЛІЗАЦІЇ»

FORMATION OF PROFESSIONALLY SIGNIFICANT QUALITIES OF FUTURE BACHELOR OF NURSING IN THE PROCESS OF STUDYING THE DISCIPLINE "DISEASES OF CIVILIZATION"

У статті підкреслено, що основне питання реформи сестринської справи, що почалася в нашій країні пізніше, ніж в інших розвинених країнах, стосується компетентності, рівня професіоналізму, а внаслідок цього – підвищення престижу, авторитету та соціального статусу вітчизняних медичних сестер, що відображено в «Етичному кодексі медичної сестри». З'ясовано, що спеціальність «сестринська справа» в умовах реформованої української системи охорони здоров'я набуває все більшої ваги. Вона суттєво змінює роль медичної сестри у взаєминах з колегами та пацієнтами. Головною формою діяльності у цій спеціальності є сестринський процес – метод організації та надання сестринської допомоги, який передбачає взаємодію пацієнта та медичної сестри. Підкреслено, що експертний аналіз професійно важливих якостей майбутніх бакалаврів сестринської справи, дозволив нам виділити найбільш значущі серед них. Це властивості уваги, уяви, мислення, вольові, емоційні якості, що доповнюються окремими комунікативними вміннями та ознаками працездатності. Названі професійно важливі якості зі значною часткою впевненості можна розглядати як інваріантне «ядро» індивідуально-психологічних властивостей суб'єкта медичної праці, розвиток яких у процесі професіоналізації є одним із фундаментальних завдань його психологічного супроводу. Проведене дослідження дозволило також визначити сукупність професійно важливих якостей, диференційованих за основними видами спеціалізацій. Для майбутніх бакалаврів сестринської справи це спостережливість та комунікативні навички. Здійснено припущення, що перераховані професійно важливі якості майбутніх бакалаврів сестринської справи можливо сформувати засобами різних навчальних дисциплін, зокрема «Хвороби цивілізації». Позначені етапи професійної діяльності (сестринського процесу) можна також співвіднести з етапами розв'язання практичних завдань, у процесі якого розвиватимуться відповідні кожному етапу професійно важливі якості майбутньої медичної сестри. Усвідомлення ролі знань з дисципліни «Хвороби цивілізації» у становленні професійних якостей залежить від системи мотивів студентів. Це зумовлено тим, що у процесі навчання майбутні бакалаври сестринської справи є не лише об'єктом управління, а й суб'єктом навчальної діяльності, до аналізу якої необхідно підходити багатогранно, враховуючи мотивацію.

Ключові слова: майбутні бакалаври сестринської справи, студенти, професійна

підготовка, професійна компетентність, професійно значущі якості.

The article emphasizes that the main issue of nursing reform, which began in our country later than in other developed countries, concerns competence, the level of professionalism, and as a result, the increase in prestige, authority and social status of domestic nurses, which is reflected in the "Ethical nursing code". It was found that the specialty "nursing" in the conditions of the reformed Ukrainian health care system is gaining more and more importance. It significantly changes the role of a nurse in relations with colleagues and patients. The main form of activity in this specialty is the nursing process – a method of organizing and providing nursing care, which involves the interaction of a patient and a nurse. It is emphasized that expert analysis of professionally important qualities of future nursing bachelors allowed us to highlight the most significant among them. These are the properties of attention, imagination, thinking, volitional, emotional qualities, which are supplemented by individual communication skills and signs of work capacity. The named professionally important qualities can be considered with a significant degree of confidence as an invariant "core" of individual psychological properties of the subject of medical work, the development of which in the process of professionalization is one of the fundamental tasks of his psychological support. The conducted research also made it possible to determine a set of professionally important qualities, differentiated by the main types of specializations. For future nursing bachelors, these are observational and communication skills. It is assumed that the listed professionally important qualities of future bachelors of nursing can be formed by means of various educational disciplines, in particular "Diseases of Civilization". The indicated stages of professional activity (nursing process) can also be correlated with the stages of solving practical tasks, during which the professionally important qualities of the future nurse corresponding to each stage will be developed. Awareness of the role of knowledge from the discipline "Diseases of Civilization" in the formation of professional qualities depends on the system of students' motives. This is due to the fact that in the process of learning, future bachelors of nursing are not only an object of management, but also a subject of educational activity, the analysis of which must be approached multifacetedly, taking into account motivation.

Key words: future bachelors of nursing, students, professional training, professional competence, professionally significant qualities.

УДК 378.147.78/765
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/52.1.18>

Демянчук М.Р.,
докт. пед. наук,
професор кафедри
медико-профілактичних дисциплін
та лабораторної діагностики
Комунального закладу вищої освіти
«Рівненська медична академія»
Рівненської облради

Постановка проблеми у загальному вигляді. У Концепції модернізації української освіти зазначається, що у процесі навчання

необхідно формувати цілісну систему універсальних знань, умінь, навичок, а також досвід самостійної діяльності та особистої відповідальності, тобто

ключові компетентності як основний засіб досягнення сучасної якості освіти. Це положення також відображено в стратегії модернізації освіти, в якій одним із шляхів оновлення змісту професійної освіти є впровадження компетентнісного підходу. Реалізація компетентнісного підходу передбачає розробку технології формування професійної компетентності майбутнього фахівця, в тому числі майбутніх бакалаврів сестринської справи.

Основне питання реформи сестринської справи, що почалася в нашій країні пізніше, ніж в інших розвинених країнах, стосується компетентності, рівня професіоналізму, а внаслідок цього – підвищення престижу, авторитету та соціального статусу вітчизняних медичних сестер, що відображено в «Етичному кодексі медичної сестри». Вирішення проблеми формування професійної компетентності медичного працівника передбачає аналіз складної та різноманітної діяльності бакалаврів сестринської справи. Поза як, за словами Н. Самборської, бакалаври сестринської справи забезпечують певний психологічний вплив на свідомість пацієнтів [11, с. 4], тому нерозвиненість професійно значущих якостей медсестри здатна порушити діагностичний та лікувальний процес та призвести до небажаних результатів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує, що сучасні науковці виявляють значний інтерес до формування професійно значущих якостей майбутніх бакалаврів сестринської справи. Так, вивчення практики формування культури професійного спілкування майбутніх фахівців медицини відображено в напрацюваннях М. Демянчука [5]; проблематика визначення концептуальних засад формування професіоналізму особистості майбутньої медичної сестри шляхом реалізації компетентнісного підходу задля розвитку здатності студентів до комунікативної взаємодії з пацієнтами знайшла відбиток в науковому доробку Т. Закусилової [6]; модель формування комунікативної компетентності у студентів медичних коледжів на основі інформаційно-комунікаційних технологій знаходимо в дослідженні М. Кіржи [8]; питання розвитку фахових професійно значущих якостей медичної сестри ґрунтовно вивчено в рамках формування компетентності медичних сестер у наукових здобутках А. Литвинової [9]. У напрацюваннях Н. Самборської [11] бачимо пояснення методичних особливостей формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців зі спеціальності «медсестринство» у процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Проблематика формування особистісних ресурсів адаптації майбутніх медичних працівників до професійної діяльності досліджена А. Галяном [2]. Крім того, науковці наполягають на необхідності формування професійно значущих якостей майбутніх молодших спеціалістів сестринської

справи в процесі фахової підготовки (І. Кахно [7]). Звертаючись до важливості забезпечення особистісного становлення майбутнього медичного працівника в умовах медичної академії (А. Мельник [10]) в рамках реалізації деонтологічного підходу у професійній підготовці майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи (О. Біда [1]) апелюючи до доцільності інтеграція системи вищої освіти України в європейський освітній простір (С. Гаркуша [3]).

Однак питання формування професійно значущих якостей майбутніх бакалаврів сестринської справи як складника професійної компетентності у процесі вивчення дисципліни «Хвороби цивілізації» не знайшло належного відображення в сучасній науковій літературі.

Тому метою статті є вивчення можливостей формування професійно значущих якостей майбутніх бакалаврів сестринської справи у процесі вивчення дисципліни «Хвороби цивілізації».

Виклад основного матеріалу. Сучасна концепція розвитку охорони здоров'я населення України визначила нові вимоги до розвитку системи професійної підготовки медичних кадрів, зокрема майбутніх бакалаврів сестринської справи. Сестринська справа є важливою складовою кадрового ресурсу медичних працівників. Ефективний розвиток системи охорони здоров'я значною мірою залежить від стану професійної підготовки медичних сестер як найбільшій складовій кадрового ресурсу охорони здоров'я. Основними системоутворюючими поняттями підготовки медичних сестер у безперервній професійній освіті є «професійна компетентність», «професійна мобільність медичної сестри», «професійно значущі якості медичної сестри».

Спеціальність «сестринська справа» в умовах реформованої української системи охорони здоров'я набуває все більшої ваги. Вона суттєво змінює роль медичної сестри у взаєминах з колегами та пацієнтами. Головною формою діяльності у цій спеціальності є сестринський процес – метод організації та надання сестринської допомоги, який передбачає взаємодію пацієнта та медичної сестри. Поняття сестринського процесу значно розширює можливості участі сестри у наданні допомоги та подальшому лікуванні хворого.

Медична сестра може самостійно здійснювати спостереження, лікування (вести сестринські історії хвороби) певних груп хворих, а лікаря викликати лише консультації [1]. Так, А. Мельник у рамках сестринського процесу виділяє етапи професійної сестринської діяльності [10]. Кожен з яких можна співвіднести з певним етапом структури навчальної діяльності, запропонованої Т. Закусиловою.

Одним із структурних компонентів діяльності виступають професійно важливі якості особистості, до яких Т. Закусилова відносить

індивідуальні якості суб'єкта діяльності, що впливають на ефективність та успішність її освоєння, а також здібності [6, с. 68]. Отже, професійно важливі якості – це психологічні якості особистості, що визначають продуктивність (ефективність, якість, результативність та ін.) діяльності. Вони багатофункціональні, і водночас кожній професії відповідає свій ансамбль цих якостей.

Розглядаючи професійне становлення особистості медичного працівника середньої ланки, А. Галян виділяє кілька підструктур професійно важливих якостей, знань, умінь та навичок майбутніх бакалаврів сестринської справи. Перша підструктура – професійні мотиви, інтереси, переконання – виражають ставлення особистості студента до майбутньої професійної діяльності. Друга підструктура – визначає індивідуальні властивості особистості майбутніх бакалаврів сестринської справи, в основі яких лежать психологічні властивості особистості (темперамент, характер, здібності), що визначають поведінку фахівців в різних життєвих і професійних ситуаціях. У підструктурі професійно важливих якостей автор виділяє як загальні, базисні (працьовитість, дисциплінованість, ініціативність, організованість та ін.), так і спеціальні якості, що визначаються особливостями конкретної професії.

Для нашого дослідження важливим є показник професійного становлення майбутніх бакалаврів сестринської справи – психологічна готовність до професійної діяльності. Психологічну готовність А. Мельник визначає як стійку характеристику особистості, суттєву передумову цілеспрямованої діяльності, яка дозволяє особистості виконувати свої професійні обов'язки, використовуючи при цьому наявний досвід, знання, особисті якості, а також перебудовувати свою діяльність у непередбачених професійних ситуаціях [10].

Сучасні нормативно-правові документи, які регулюють процес здобуття вищої медичної освіти визначили основне завдання професійної освіти майбутніх бакалаврів сестринської справи – підготовку кваліфікованого, компетентного фахівця сестринської справи, який володіє суміжними медичними спеціальностями, з високим ступенем адаптивності, готовністю до професійного зростання, здатного до самоосвіти та самовдосконалення.

У статті 2 «Етичного кодексу медичної сестри» наголошується, що основна умова сестринської діяльності – її професійна компетентність. Медична сестра повинна завжди дотримуватись та підтримувати професійні стандарти діяльності, що визначаються Міністерством охорони здоров'я України. Безперервне вдосконалення спеціальних знань та умінь, підвищення свого культурного рівня – найперший професійний обов'язок медичної сестри. Медична сестра має

бути компетентною щодо моральних та юридичних прав пацієнта.

Так, М. Данюк на основі теоретико-методологічного аналізу конкретизував зміст поняття «професійна компетентність бакалаврів сестринської справи», як інтегральної професійно-особистісної якості, що включає сукупність професійних знань, умінь і навичок, професійну рефлексію, яка визначає підготовленість студента до здійснення професійної діяльності медичної сестри. Дослідником визначено та обґрунтовано значення сформованої професійної компетентності майбутніх медичних сестер для їхньої подальшої професійної діяльності.

Свою чергою А. Галян у своїй роботі визначає професійну компетентність майбутніх медичних сестер як сукупність інваріантних ознак:

- володіння ґрунтовними знаннями у галузі майбутньої професійної діяльності, деяким досвідом, індивідуальними здібностями;
- вихованість усвідомленого прагнення до самоосвіти;
- здатність ефективно діяти у межах своєї професійної (медичної) компетенції;
- оволодіння сучасними медичними технологіями, що дозволяють успішно виконувати професійні (медичні) обов'язки;
- оволодіння достатньою мірою принципами гуманності, поваги людської гідності пацієнтів, їхньої моральної автономії, їх прав.

Вивченню спеціальних медичних здібностей присвячено велику кількість наукових досліджень. Експертний аналіз професійно важливих якостей майбутніх бакалаврів сестринської справи, дозволив нам виділити найбільш значущі серед них. Це властивості уваги, уяви, мислення, волюві, емоційні якості, що доповнюються окремими комунікативними вміннями та ознаками працездатності. Названі професійно важливі якості зі значною часткою впевненості можна розглядати як інваріантне «ядро» індивідуально-психологічних властивостей суб'єкта медичної праці, розвиток яких у процесі професіоналізації є одним із фундаментальних завдань його психологічного супроводу.

Проведене дослідження дозволило також визначити сукупність професійно важливих якостей, диференційованих за основними видами спеціалізацій. Для майбутніх бакалаврів сестринської справи це спостережливість та комунікативні навички.

Зокрема Н. Кіржа виокремлює такі професійно важливі якості особистості медичної сестри:

- моральні: співчутливість; доброзичливість; працьовитість; оптимізм; рішучість;
- естетичні: акуратність; охайність; тяжіння до святковості;
- інтелектуальні: ерудованість, спостережливість, логічність [8].

Перераховані вище професійно важливі якості майбутніх бакалаврів сестринської справи видається можливим формувати засобами різних навчальних дисциплін, зокрема «Хвороби цивілізації». Позначені етапи професійної діяльності (сестринського процесу) можна також співвіднести з етапами розв'язання практичних завдань, у процесі якого розвиватимуться відповідні кожному етапу професійно важливі якості майбутньої медичної сестри.

Зміст курсу «Хвороби цивілізації» повинен мати прикладну спрямованість й інтегрований характер. Адже для студентів важливо вже з перших днів навчання в медичній академії бачити взаємозв'язок дисциплін, що вивчаються, з майбутньою професійною діяльністю.

Усвідомлення ролі знань з дисципліни «Хвороби цивілізації» у становленні професійних якостей залежить від системи мотивів студентів. Це зумовлено тим, що у процесі навчання майбутні бакалаври сестринської справи є не лише об'єктом управління, а й суб'єктом навчальної діяльності, до аналізу якої необхідно підходити багатогранно, враховуючи мотивацію. За даними наших спостережень, у більшості студентів медичної академії навчання пов'язане з прагненням здобути професійну освіту як необхідну передумову для професійної діяльності, а також задовольнити навчально-пізнавальні інтереси.

Висновки. Нині професійна освіта спрямована на реалізацію моделі випереджальної освіти, в основі якого лежить ідея розвитку особистості. Випереджаюча освіта на відміну традиційної орієнтується на формування готовності студентів до освоєння нових знань, придбання багатofункціональних умінь й навичок. Виходячи з аналізу наукової літератури та нашого практичного досвіду професійна компетентність майбутніх бакалаврів є інтегральною динамічною якістю фахівця, базується на готовності до професійної діяльності й визначає здатність до адаптації в нових умовах фахової діяльності, відповідальність у прийнятті рішень та здатність до саморозвитку. Відтак, очевидно, що компетентність бакалаврів сестринської справи, яка визначається не лише вузько-спеціалізованими знаннями для безпосереднього виходу на ринок праці, а й загальнотеоретичними, методологічно важливими, довготривалими, інваріантними знаннями, що сприяють цілісному сприйняттю наукової картини світу, розвитку інтелекту, творчій самореалізації. Тому підняття рівня професійної компетентності майбутніх бакалаврів сестринської справи потребує розширення грамотності студентів з дисципліни «Хвороби цивілізації» в поєднанні з фаховою підготовкою, що

сприятиме забезпеченню професійної мобільності та конкурентоспроможності майбутніх бакалаврів сестринської справи.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Біда О. А., Саблук А. Г. Деонтологічний підхід у професійній підготовці майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи. *Національного університету біоресурсів і природокористування України. Сер.: «Педагогіка, психологія, філософія»*. 2018. Вип. 291. С. 259–261.
2. Галян А. І. Особистісні ресурси адаптації майбутніх медичних працівників до професійної діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. психол. наук: 19.00.01 / Східноєвропейський нац. ун-т ім. Лесі Українки. Луцьк, 2016. 20 с.
3. Гаркуша С. В. Інтеграція системи вищої освіти України в європейський освітній простір. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: Педагогіка і психологія*. 2013. Вип. 41. Ч. 3. С. 191–196.
4. Данюк М. І. Формування професійно значущих якостей майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи в процесі фахової підготовки: дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04. Тернопіль, 2016. 309 с.
5. Демянчук М. Р. Практика формування культури професійного спілкування майбутніх фахівців медицини. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2016. Вип. 51. С. 129–137
6. Закусилова Т. О. Концептуальні засади формування професіоналізму особистості майбутньої медичної сестри: компетентнісний підхід. V Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання. Додатковий 3-й том наукових публікацій. Харків, 2016. С. 188–194.
7. Кахно І. В. Особистісне становлення майбутнього лікаря в умовах вищого медичного навчального закладу. *Проблеми сучасної психології*. 2015. Вип. 30. С. 257–267.
8. Кіржа Н. В. Модель формування комунікативної компетентності у студентів медичних коледжів на основі інформаційно-комунікаційних технологій. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр.* 2019. Вип. 53. С. 103-108.
9. Литвинова А.Е. Формування компетентності медичних сестер. *Медсестринство*. 2017. № 4. С. 16–18.
10. Мельник А. Деякі питання професійної підготовки фахівців медичного профілю у контексті сучасних інтеграційних процесів. *Вісник Львівського університету. Сер.: Педвгогіка*. 2010. Вип. 26. С. 34–40.
11. Самборська Н.М. Формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців зі спеціальності «медсестринство» у процесі вивчення гуманітарних дисциплін: дис. ... к. пед. н: 13.00.04. Житомир. 2018. 22 с.